

Elevassistenter i skolan - en forskningsöversikt

Henrik Lindqvist

Institutionen för beteendevetenskap och lärande, Linköpings universitet¹

Rickard Östergren

Institutionen för beteendevetenskap och lärande, Linköpings universitet

Lotta Holme

Institutionen för beteendevetenskap och lärande, Linköpings universitet

ABSTRACT

Vi har studerat forskning som handlar om elevassistenter arbete för elever i behov av särskilt stöd. Syftet med studien är att undersöka elevassistenter arbete i en allmän och friare roll som resurs i skolan och om det finns forskningsstöd för den typen av insats. Genom sökningar identifierades 16 artiklar och resultaten i artiklarna användes för att genomföra en tematisk analys. Resultaten visar att elevassistenter i en fri roll agerar som (1) *Undervisare* av elever i behov av särskilt stöd, (2) *Experter* på elever i behov av särskilt stöd, (3) *Stödfunktion* till lärare och (4) *Upprätthållare* av en särskild elevs uppmärksamhet. Temana diskuteras, i ett relationellt perspektiv, utifrån risker och möjligheter med elevassistenter arbete med elever i behov av särskilt stöd. En slutsats vi drar av den granskade forskningen är att det är tveksamt om elevassistenter ska användas som primära undervisare för dessa elever.

INLEDNING

För den svenska skolan har begreppet *en skola för alla* fungerat som en vision. Under delar av skolans historia har det dock funnits omfattande sårbarheter för elever som inte ansetts falla inom ramen för det normala. I takt med att skolan har arbetat mot inkluderande ideal har en yrkesgrupp ökat markant, också i Sverige, nämligen elevassistenter. I SOU 2000:19 konstateras dock att

det inte finns några nationella bestämmelser rörande elevassistenters funktion i skolan eller krav på kompetens. FUNKIS, utredningen om funktionshindrade elever i skolan, framhöll vikten av att elevassistenter ges en ändamålsenlig utbildning och kompetensutveckling. År 2007 skapade Skolverket en påbyggnadsutbildning inom den kommunala vuxenutbildningen och gav ut *Föreskrifter om påbyggnadsutbildning med nationellt inrättad kursplan. Elevassistent* (Skolverket, 2007). I utbildningen skulle kunskaper och färdigheter inom fem olika områden behandlas: (1) kommunikation, (2) arbetsmiljö, (3) lärande, (4) funktionsnedsättningar och (5) att arbeta som elevassistent. Denna utbildning avskaffades av regeringen 2011 (Skolverket, 2011).

Trots att frågan om elevassistenters utbildning uppmärksammades redan år 2000 har krav på detta ännu inte formulerats. I SOU 2000:19 framhålls vikten av att ha elevassistenter som en tillgång för elever med funktionsnedsättningar, och som en förutsättning för denna elevgrupp att klara skolans krav och mål. En enkätundersökning av riksförbundet *Attention*, en intresseorganisation för elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, visar att 27,6% av målgruppen har haft en elevassistent som särskilt stöd. Trots detta visar enkäterna att en majoritet av eleverna, enligt sina föräldrar, inte har haft möjlighet att nå olika kunskapskrav i skolämnen. Elevernas föräldrar uppger också i en majoritet av fallen att de själva har gått ner i arbetstid för att hjälpa sina barn (Attention, 2011). De insatser som Attention (2011) pekar på är främst insatser för att öka kunskaperna på skolor kring funktionsnedsättningar, eftersom det också uppfattas att elevassistenterna har kunskapsluckor. Antalet elever i förskolan och skolan med neuropsykiatriska diagnoser har under en tioårsperiod ökat drastiskt och fortsätter att öka (Socialstyrelsen, 2019). I Sverige har också gruppen elevassistenter ökat. År 2018 var det 19521 personer med anställning som elevassistent (SKR, 2019), vilket gör gruppen större än till exempel lärare i fritidshem. Trots att gruppen är en relativt stor del av de anställda i skolan är det inte fastställt vad elevassistenter har för arbetsuppgifter i skolan eller vilka typer av uppdrag som elevassistenter har. Lindqvist Nilholm, Almqvist, och Wetso (2011) menar att det i det svenska skolsystemet framgår att elevassistenter förväntas utföra "the teachers' pedagogical descisions" och att assistenterna i regel arbetar med elever i behov av särskilt stöd. I *Skolverkets allmänna råd* kring arbetet med särskilt stöd listas tillgång till elevassistent som ett konkret exempel på vad särskilt stöd kan vara (Skolverket, 2014), men Skolverket ger inga anvisningar om hur eller vad elevassistenter ska jobba med.

Internationellt används begreppen *teacher assistant*, *paraprofessionell* eller *support staff* för att beskriva det som vi i Sverige associerar med en elevassistentens arbete. Eftersom det sker en nationell, så väl som internationell, ökning av elevassistenter i skolan är det rimligt att fråga sig huruvida denna

insats har forskningsstöd. I linje med att Skollagen (2010:800) fastställer att undervisning ska ske på vetenskaplig grund så frågar vi oss vilket stöd denna specialpedagogiska åtgärd har i forskning?

Vad gäller svenska förhållanden är forskningen på området begränsad. I sin avhandling beskriver Gadler (2011) olika studier som hon har genomfört med elevassistenter som deltagare. Bland annat beskrivs att elevassistenter fick pedagogiska uppdrag för elever med rörelsehinder, men att nya elevgrupper idag har tillgång till elevassistenter med utökat fokus på den heterogena gruppen av elever som är i behov av särskilt stöd. Vidare framgår det av den undersökning som Lindqvist et al. (2011) genomfört att elevassistenter generellt sett har låg utbildning, att de i högre grad ser positivt på särlösningar och att de i större utsträckning än andra professioner i skolan menar att elevers problem orsakas av klassen eller gruppen och hur denna fungerar.

Tidigare litteraturöversikter kring elevassistenter visar att dessa kan ha en positiv inverkan på elevers utbildning (Farrell, Alborz, Howes & Pearson, 2010). Den positiva påverkan gäller enbart om assistenterna implementerar specifika undervisningsprogram som riktar sig mot de svårigheter som eleverna har, såsom till exempel läs- och skrivsvårigheter eller andra språkliga svårigheter. För att en positiv effekt ska uppnås ska elevassistenter ha genomgått utbildning i de program som används. Vidare ska insatsen genomföras under ordinarie skoltid, enskilt eller i smågruppsformat. Under ovan nämnda förutsättningar verkar det som om elever kan utvecklas bättre kunskapsmässigt med hjälp av en elevassistent än utan. Programmen har dock liknande effekt om de implementeras av lärare eller logopedier. Med andra ord är det *programmen* som är effektiva och inte elevassistentrollen i sig. I Farrells et al. (2010) översikt ingick även analys av studier som inte hade lika riktade insatser utan undersökte om elevassistenter i allmänhet hade någon positiv effekt på eleverna. Den sammantagna bilden av två stora studier som ingick i översikten var att lärarna uppger att assistenter har positiva effekter, men om elevdata analyseras så framgick inga positiva effekter av dem. Detta resultat indikerar att om man sätter in elevassistenter utan att de är kopplade till specifika insatser via olika typer av program kan det leda till att läraren får en *illusion* av framgång. En sådan typ av illusion kan i sin tur riskera att elever som är i behov av särskilt stöd inte får de insatser de behöver.

If the aim of having TAs [Teacher Assistant på engelska, men rollen är densamma; dvs. elevens assistent/författarnas anmärkning] in a school is to increase teachers' levels of job satisfaction and to provide more general support to the teacher, then TAs appear to be doing an effective job (Farrell et al., 2010, s. 446).

Cajklers och Tennants (2009) litteraturöversikt fokuserade på vilken typ av roll som elevassistenter har samt utbildningen av elevassistenter. De undersökte även hur deltagarna uppfattade nyttan med elevassistenters arbete med att påverka elevers problembeteenden. Cajkler och Tennant (2009) påtalar att elevers problembeteenden inte verkar vara ett explicit fokus för elevassistenter i allmänhet. En senare översikt från Clarke och Visser (2016) fokuserade också på hur elevassistenter hanterade elevbeteenden. Trots att översikten nämner forskning som studerat effekter på lärande och beteenden hos elever är det inget de själva lyfter fram. De konstaterar endast det faktum att det behövs mer forskning på området och att elevassistenter är knapphändig utbildade. Sammantaget ger de två översikterna från Cajkler och Tennant (2009) och Clarke och Visser (2016) inte något svar vad gäller vilken effekt elevassistenter har på elevers lärande eller klassrumssituationen allmänt sett. Det är således Farrells et al. (2010) översikt som kan ge en del svar på frågor i relation till lärande.

Att elevassistenter kan ha en positiv roll i skolan genom att implementera olika typer av program står emellertid inte fokus för denna tematiska litteraturstudie. Syftet med studien är att undersöka elevassistenters arbete i en allmän och friare roll som resurs, och diskutera om det finns forskningsstöd för en sådan insats i skolan. Detta innefattar att undersöka eventuella risker och möjligheter av att använda elevassistenter i en mer fri eller allmän roll, exempelvis som ”hjälp-jag”. En specialpedagogisk teori som är användbar för att analysera den friare rollen som elevassistent är det relationella perspektivet (Nilholm, 2007). Utifrån detta perspektiv betraktas lärande och undervisning som kommunikativa och sociala aktiviteter och specialpedagogiska problem definieras utifrån sociala relationer i skolan. En möjlig intention med den fria rollen som elevassistent är att stärka relationer som bidrar till lärande för elever i behov av särskilt stöd och gynna inkludering.

Eftersom den senaste studien som inkluderades i Farrells et al. (2010) litteraturöversikt var från 2008 behövs det en mer uppdaterad bild av elevassistenters påverkan på lärande för elever i åldrarna 6-12 (elever som motsvarar F-klass till klass 6 i en svensk utbildningskontext). Vi vill genom att presentera relevant forskning sedan 2008 svara på om de resultat gällande elevassistenters arbete som tidigare forskning fört fram verkligen är aktuella. Med tanke på att antalet elevassistenter har ökat och är vanligt förekommande i svensk skola är denna fråga viktig att besvara. Vi vill med översikten presentera en samlad bild och en tematisk analys av resultat från aktuella studier för att belysa hur ett urval av forskning beskriver eventuella fördelar och risker med att ha elevassistenter i en fri roll för elever i behov av särskilt stöd.

METOD

Då frågorna rör elevassistenter i en friare roll finns det inte tillräckligt många studier för att det ska vara möjligt att genomföra en meta-analys. Vi vill inkludera kvalitativa studier då deras samlade fynd kan belysa relevanta aspekter av elevassistenters arbete. Den samlade bilden från kvantitativa och kvalitativa resultat kan ge nya forskningsfrågor som är intressanta att gå vidare med. Vi följde de riktlinjer och stadier som Gough, Oliver och Thomas (2013) specificerar. Vår systematiska undersökning av forskning bygger på liknande stadier som Gough, Oliver och Thomas (2013) presenterar: konstatera behov, formulera forskningsfråga för översikten, etablera avgränsningar, söka, screena, koda, beskriva fältet, bedöma relevans av studier, syntetisera resultat från studier, och slutligen kommunicera resultatet.

Urval

De avgränsningar som användes var att studierna skulle vara publicerade mellan 2009 och 2017, att de skulle fokusera på en elevpopulation vars ålder var mellan sex och tolv år, eller motsvara årskurserna förskoleklass till sjätte klass. Studierna skulle också fokusera på en generell roll för elevassistenter, vilket betyder att studier som undersöker effekterna till exempel av något interventionsprogram som implementeras av elevassistenter exkluderades. Ett kriterium var att det skulle röra sig om empiriska undersökningar, och därför exkluderades teoretiska artiklar. Studierna skulle vidare vara publicerade i peer review-granskade tidskrifter samt vara tillgängliga i fulltext, vilket medförde att böcker och konferensbidrag exkluderades. Sökningar genomfördes i Libris, samt Psychinfo och ERIC. Dessa valdes för att de passar väl in som databaser för det vi är intresserade av och täcker in ett stort antal relevanta tidskrifter. Linköpings universitetsbiblioteks sökmotor Unisearch användes i en första sökning. Vi genomförde sökningar via databaserna Psychinfo och Eric 2018-01-11 med nyckelorden *teacher assistant*, *teaching assistants* och *Support staff in school* och tidigare nämnda begränsningar som att eleverna skulle vara sex till tolv år, att det skulle vara lektörsgranskade tidskrifter mellan 2009-2017, samt artiklar på engelska. Dessa ord har vi sedan tidigare identifierat som nyckelbegrepp från andra forskningsöversikter. Vi valde sedan att inte söka fler databaser eller på fler sökord då sökningarna gav ett stort antal artiklar och vi var tvungna att göra avgränsningar. Studien är på så vis en selektiv litteraturöversikt. Sökningarna gjordes av abstracts. I nästa steg gick vi även igenom litteraturen manuellt från <http://maximisingtas.co.uk> då denna forskargrupp visade sig ha genomfört mycket forskning kring elevassistenter.

Sökningarna genererade totalt 564 träffar. De svenska orden, *elevassistent* och *resurspedagog* genererade 0 träffar. Abstracten för funna artiklar lästes igenom och bedömdes utifrån om de fokuserade på elevassistenter i en friare

roll, samt om det var empiriska artiklar. Av dessa 564 träffar valdes 35 artiklar ut för närmare granskning. Vid denna granskning lästes hela artikeln igenom, för att vidare bedöma om det rörde sig om en som uppfyllde kriterierna. Genom denna läsning uteslöts ytterligare 19 artiklar. Skälen till att artiklar exkluderades var exempelvis att det var en annan ålder på eleverna, att artiklarna inte behandlade elevassistenter i skola i tillräckligt hög grad eller att undersökningen prövade effekten av någon typ av interventionsprogram. Slutligen kvarstod 16 artiklar. Dessa artiklar presenteras närmare i Tabell 1.

Tabell 1. Utvalda artiklar kring elevassistenter

Studie	Syfte/ frågeställning	Forsknings- design/metod	Analys/resultat
1 Bennett, M., Ng-Knight, T., & Hayes, B. (2017)	Undersökte hur EA ² och lärare uppfattade stöd för autonomi via kompetens, uppfattningar kring elevers motivation för skolarbete, hinder i arbetet, motivation för undervisning.	Tvärsnittsstudie som frågar lärare och EA om uppfattningar.	Strukturella ekvationsmodeller (SEM) används för att pröva olika modeller över hur sambanden ser ut. EA har en mer kontrollerande stil medan lärare en mer autonomistödjande stil till undervisning. Lärarna skattar även sin upplevda kompetens högre än EA.
2 Brown, J. A., & McIntosh, K. (2012)	Undersökte relationen mellan elevassistent och elev samt mellan elev och lärare, alla elever hade diagnos inom autismspektrum.	Tvärsnittsstudie med 15 elever, 15 lärare och 15 elevassistenter.	Studien undersöker ifall relationerna hade något samband med huruvida personalen fått utbildning om autismspektrum. Resultatet visade att mängden problembeteenden predicerade lärar-elevrelation medan det inte predicerade assistent-elevrelation.
3 Blatchford, P., Bassett, P., Brown, P., & Webster, R. (2009)	Hur påverkar EA elevernas engagemang och uppmärksamhet i klassrummet?	Systematisk observation 49 skolor, 8 elever i varje klass observerades, de delades in i tre grupper beroende på typen av stöd de var i behov av.	EA gav mer uppmärksamhet till alla elever än vad lärarna gjorde, elever i svårigheter fick mest uppmärksamhet från EA. Det var även mindre prat och till synes bättre ordning i klassrum där EA var närvarande. Överlag mer undervisning försiggick i dessa klassrum. Dock var det tydligt att elever med EA hade mindre kontakt med läraren. Ju mer stöd eleverna fick från EA desto sämre lärde de sig.
4 Demic, F., & Lewis, K. (2010)	Frågeställningen gäller hur portugisiska barn klarar sig i den brittiska skolan.	Etnografisk fallstudie	Barnen presterar bra i skolan som studeras, trots att de nationellt inte gör det. Tänkbara förklaringar som är kopplade till EA är att EA används som översättningsstöd, genomförare av läsinterventioner, kommunikatörer till vårdnadshavare.

5 Dolva, A. S., Gustavsson, A., Borell, L., & Hemmingsson, H. (2011)	Undersökningen belyser hur interaktion sker mellan barn med Downs syndrom och hur denna stöds av lärare och EA	Svensk intervjustudie om lärare och assistenter som jobbar med elever med Downs syndrom i reguljära klasser	”Hjälpjag” (supported ego) beskrivs som något som genomförs av EA. I detta fall innebär det att kompensera för kognitiva begränsningar hos eleverna i interaktion med klasskamrater.
6 Gibson, D., Paatsch, L. & Toe, D. (2016)	Uppfattningar som lärare och EA samt lärare/EA hade kring tre teman: inkludering, lärandeaktiviteter och klassrumsledarskap.	Enkätdata med formulär och öppna frågor med 65 deltagare.	Undersökningen fann inte stöd för att lärare, EA, eller gruppen med lärare som tidigare varit EA skiljde sig åt vad gäller uppfattningar om inkludering.
7 Egilson, S. T., & Traustadottir, R. (2009)	Studien undersöker vilken typ av assistans elever med fysiska funktionsnedsättningar får.	Intervju och observationsstudie. 14 elever intervjuades och observerades under en skoldag. Minst en lärare och en vårdnadshavare till varje elev intervjuades.	Tematisk analys influerad av grundad teori resulterade i följande teman: roller och ansvar, kvantitet och innehåll, närhet till eleven, skolans prioriteringar, självständighet och autonomi av eleven, relationen mellan lärare och EA.
8 Emam, M. M., & Farrell, P. (2009)	Studien undersöker interaktioner mellan lärare och elev med autismspektrumdiagnos (ASD), samt elevassistent och elev med ASD.	Intervjuer har genomförts med lärare, elevassistenter och specialpedagoger, samt från observationsdata på 17 skolor som fungerar som fallskolor med elever som inkluderas med ASD, ålder 7-16 år. På 12 av 17 skolor hade eleverna tillgång till EA.	Den första delen av resultatet fokuserar på relationer mellan lärare och elev. Studien visar att EA och lärare uppfattar sin roll olika i relation till elever med ASD. Elevassistenter diskuterar hur de påverkar relationen mellan elever och lärare. Studien visar också att EA placerar sig i närheten av elever och på så sätt hindrar interaktionen mellan elev och lärare. EA har uppfattat sitt uppdrag som att skydda eleverna från läraren. När det gäller relationer med andra elever så verkade frånvaro av EAs skydd leda till att eleverna blev distanserade till resten av eleverna, eller till och med mobbade.
9 Němec, Z., Šimáčková- Laurenčíková, K., Hájková, V., & Strnadová, I. (2015)	Studiens syfte är att undersöka elevassistenters roll då de arbetar med socialt missgynnade barn. Nyckelbegrepp kopplade till rollen som EA utreds.	Intervjustudie med fokus på EA till socialt utsatta elever.	Tematisk analys resulterade i fem teman, stöd för elever och lärare under lektioner, stöd till socialt utsatta elever, stöd och medierande funktion mellan hem och skola, stöd till lärarna om etnisk minoriteter, samt assistenten som en förebild. Författarna påpekar dock att en fri roll vad gäller assistenter är riskabel.

10 Nurmi, J. E., et al. (2013)	Undersöker strategier som lärare använder för att lära ut läsning, hur dessa strategier anpassas till elever och hur kontextuella faktorer som elevassistenter påverkar anpassningar i läsundervisning.	Prövade hur sambanden såg ut mellan elevers läsförmåga och hur lärarna anpassar sin undervisning, samt kontextuella förhållanden genom enkäter.	Resultatet pekar på att lärarna anpassar undervisningen i mindre grad för de elever i svårigheter om det finns assistenter närvarande. Om det inte finns assistenter anpassar läraren i högre grad undervisningen för elever i svårigheter.
11 Radford, J., Bosanquet, P., Webster, R., & Blatchford, P. (2015)	Syftet med artikeln är att utveckla en teoretisk bas för EA att använda scaffoldingtekniker.	Del av DISS-projektet, observationsstudie.	Författarna använde konversationsanalys, tre distinkta funktioner skrivs fram, (1) Supportroll som ska vidmakthålla engagemanget hos eleven, (2) Reparationsfunktion som hjälper eleven att fokusera på lärande och självständighet när de är i svårigheter, samt (3) en heuristisk roll som uppmuntrar eleven att använda sina egna lärandestrategier. Dock omöjliggör studiens design några slutsatser om detta är bra eller inte.
12 Webster, R. (2015)	Hur upplever elever i svårigheter ordinarie klassrumsundervisning? Hur kan EA ha påverkat elevers i svårigheter upplevelser av sin skolgång?	Data från 6 olika observationsstudier som genomförts mellan 1974-2012 användes.	Resultaten visar att elevinteraktionen med lärare i klassrummet för elever som inte är i svårigheter har ökat rejält från 16% till 40%. För elever i svårigheter är det inte lika stor ökning (från 26% till 36%). Interaktion med elevassistenter är i stort sett obefintlig för elever som inte är i svårigheter medan det har ökat från 15 % 2005/2006 till 20 % 2011/2012 för elever som är i svårigheter. Vad gäller elev-interaktioner har de ökat från 19 % till 32 % för elever som inte är i svårigheter medan den för elever i svårigheter har legat ganska oförändrat på 18 %.
13 Webster, R., & Blatchford, P. (2013)	Undersökningen syftar till att svara på frågor kring hur elever i behov av stöd interaktioner med elever, lärare och EA.	Från MAST projektet, ettårig observationsstudie som följde 48 elever hela skolveckan med strukturerad observation. 151 kontrollelever var inkluderade i studien.	För elever med assistenter var det troligare att de interagerade med assistenten jämfört med läraren. I snitt var eleven med assistent borta från klassrummet en hel dag i veckan och då tillsammans med assistenten. Elever med assistenter hade hälften så mycket interaktion med andra elever jämfört med kontrollerna. Det var även assistenterna som i huvudsak hade det praktiska undervisningsansvaret, det var assistenter som

			förklarade för eleven och stöttade lärande, läraren hade mycket lite kontakt med dessa elever.
14 Webster, R. & Blatchford, P. (2014)	Undersökte elever i behov av särskilt stöds upplevelser av utbildning.	Systematisk observation, samt kontextuella data från intervjuer med EA, lärare, SENCO, och vårdnadshavare (nästan 200 intervjuer genomfördes), samt generella observationer. 48 elever deltog från 5 skolor, i årskurs 5. Skuggade en elev i en vecka.	Studien visar på: Den uttalade och diskreta exkluderingen dessa elever upplever dagligen: Den höga nivån på pedagogiskt beslutsfattande EAs har för dessa elevers skolgång. Det bristande pedagogiska stödet dessa elever får jämfört med sina klasskamrater. Differentiering/anpassning sker inte. Skolor organiserar undervisning för elever i behov av stöd via EA i stor utsträckning. Lärare positionerar EA som experter på elever i behov av särskilt stöd.
15 Williams, K. E., & O'Connor, M. (2012)	Påverkar de mer utbildade elev-assistenterna (HLTAs) elevernas lärande?	Intervjustudie kring vad elever och vårdnadshavare anser om mer tid av EA.	EA är positivt inställda, men tycker att de behöver pedagogisk träning och kunskap om det som de ska undervisa om. Studien undersöker uppfattningar som elever och vårdnadshavare har, det finns inget som säger ifall assistenterna är effektiva eller inte.
16 Wren, A. (2017)	Studie om hur EA och elever uppfattar EAs roll i klassrummet.	11 intervjuer med elever, och elev-assistenten.	Eleverna förväntar sig att det ska handla om lärande, skoluppgifter, medan EA tror att deras roll är att verka för beteendestöd. Rollklargöranden efterfrågas, både för elever och EA.

Analys

Syftet med studien är att undersöka forskning om elevassistenters arbete i en allmän och friare roll som resurs, och diskutera om det finns forskningsstöd för en sådan insats i skolan. Detta medför att vi använder kartläggningen av studierna i resultatet och därmed inkluderar studiernas resultat och fynd (se Tabell 1). Vi värderade de valda studierna i relation till frågorna kring elevassistenters fria roll och dess samband med elevers lärande och/eller beteende. Vi sammanställde studier som var relevanta utifrån deras syften/frågeställningar, forskningsdesigner/metod samt deras huvudsakliga resultat. Studierna kodades under respektive tema och grupperades i olika teman, utifrån riktlinjer för en tematisk innehållsanalys (Braun & Clarke, 2006).

Tematisk analys är ett tillvägagångssätt som innefattar en stor flexibilitet, då den varken kräver en särskild sorts teoretisk utgångspunkt, eller en viss typ av

datainsamlingsmetod. Den tematiska analysen vilar på analysfaser beskrivna av Braun och Clarke (2006). Analysfaserna består av sex steg. Steg ett innefattar att bekanta sig med data (1): I detta skede delade vi upp de olika artiklarna, skrev referat av dessa och delgav varandra vad vi hade funnit i de olika artiklarna. Efter det följer steg två: (2) Genomföra kodning av materialet. Efter att ha diskuterat artiklarna gick alla tre författare tillbaka och kodade de aktuella artiklarna med fokus på resultaten av studierna. Kodningen genomfördes i artiklarnas resultat, där textsegment gavs ett arbetsnamn, eller en kod som specificerade vad resultatet handlade om (t.ex. erbjudet stöd, uppmärksamhet, socialt stöd, interaktionsprincip). Detta genererade koder som vi sedan använde för att beskriva hur rollen som elevassistent beskrevs i studien. Det tredje steget (3) innefattar att sätta samma dessa koder i olika tentativa teman som sedan (4) granskats i relation till hur teman separeras från varandra. I detta skede samlades vi igen med de olika artiklar som vi delat upp för att sätta samman koder till teman. Det innebär att koder som innehållsmässigt liknade varandra grupperades ihop för att under ett tema kunna förklara hur forskning beskriver elevassistents arbete i en fri roll. Koder med relation till att elevassistenter var primära undervisare sorterades under elevassistents undervisande roll (t.ex. undervisningsansvar, uttolkare av undervisning, didaktisk beslutsfattare). Initiala teman som sedan förkastades var till exempel rollen som ”punktmarkerare” då det inte fanns tillräckligt stöd i artiklarna. Det vi har kodat inom detta tema kom sedan att ingå i temat kring att upprätthålla elevers uppmärksamhet på en given uppgift. Vi stötte på det viset på problem då vissa koder inte stämde överens över artiklarna och vi blev tvungna att byta strategi. Detta innefattade då att istället använda koder och teman som varje författare skapat och jämföra med alla utvalda artiklars resultat. Efter det kom vi fram till steg (5), att sätta samman koderna i koncisa och innehållsmässigt annorlunda teman där vi gemensamt kunde arbeta utefter de förslag som givits på relevanta teman kring vad resultaten av artiklarna diskuterar i relation till elevassistents fria roll. Den sista fasen (6) innefattar att presentera arbetet i en rapport eller artikel. Under arbetet har vi arbetat var för sig för att sedan samlas, diskutera och förfinas de koder och teman som skapats, vilket medfört att analysfas fyra har inneburit flera olika förkastade och förändringar av teman. På detta sätt har författarna granskat, kontrasterat och gemensamt konstruerat teman i studien.

I studien ingår olika typer av forskningsdesign i de olika artiklarna. Det gör att studierna har likställts i relevans, trots att de skiljer sig mycket åt. Artiklarna har kritiskt granskats och bedömts som relevanta och artiklarnas resultat kan jämföras. I den här studiens design undersöks just överförbarheten mellan olika studiedesigner, och dessa stärker här varandra för att svara på vårt syfte med att genomföra studien: att undersöka forskning om elevassistents arbete i en allmän och friare roll. Studien fokuserar kompletterande resultaten

från olika empiriska studier, och av denna anledning valdes teoretiska artiklar bort i analysen.

RESULTAT

I genomgången av studierna har vi undersökt vilken typ av forskning som genomförts, vilka grupper som inkluderats i urvalet till studierna, samt jämfört deras olika syftesskrivningar. Det övergripande undersökningsobjektet är det som vi kallar för den fria rollen, en allmän resurs i klassrummet, som elevassistent. Detta innebär att det inte på förhand finns någon förutbestämd arbetsprocess, eller undervisningsmanual som elevassistenten ska följa. Det är på så sätt svårt att i de undersökta studierna analysera vilka konsekvenser det finns av att ha en elevassistent i en klass, eftersom det är svårt att utläsa i studierna vilka en elevassistents egentliga uppgifter är. I vår analys av studierna som inkluderats har vi formulerat följande teman, vilka baserar sig på uppfattningar och beskrivningar av hur funktionen elevassistent används i skolan. Temana kring hur rollen som elevassistent beskrivs och problematiseras i vald och aktuell forskning är: (1) *Undervisare* av elever i behov av särskilt stöd, (2) *Expert* på elever i behov av särskilt stöd, (3) *Stödfunktion* till lärare och (4) *Upprätthållare* av en särskild elevs uppmärksamhet.

Elevassistenter som undervisare av elever i behov av särskilt stöd

Ett centralt tema i många av de granskade artiklarna var att elevassistenter i stor utsträckning fick en roll som var kopplad till att vara primär undervisare för elever i behov av särskilt stöd. Detta innefattar pedagogiskt beslutsfattande som handlar om att anpassa uppgifter, eller att ge instruktioner till elever som behöver någon form av stöd vad gäller att förstå vad det är en uppgift i skolan kräver. Detta innefattar att vara förmedlare av instruktioner från läraren i en mängd olika ämnen, och på så sätt antas elevernas lärande påverkas av elevassistenternas förståelse för uppgiften. Detta problematiseras bland annat av Gibson, Paatsch och Toe (2015) som menar att genom att lägga dessa uppgifter på elevassistenter så ökar elevernas behov av stöd, snarare än minskar. En sådan arbetsordning skapar en ohållbar beroendesituation, där eleven alltid behöver ha elevassistenten närvarande för att kunna genomföra skoluppgifter. Deras resultat pekar på risken med att använda resursen elevassistent som undervisare av elever:

An over-reliance on adult support was found for some pupils and contexts, while this support appeared to be under-utilised or ineffectively delivered in other situations. Lack of modifications of the traditional curriculum, teacher instructions, and educational activities increased the

pupils' need for adult support in school. While it is acknowledged that teacher assistants can make valuable contributions in promoting participation and learning among pupils with disabilities, it is argued that the constant presence of an assistant can result in limited use of the children's strengths and may possibly create unnecessary or unhealthy dependencies (Gibson, Paatsch & Toe, 2015, s. 21).

Němec, Šimáčková-Laurencčková, Hájková och Strnadová (2015) pekar på flera positiva upplevelser som rapporteras av personal i skolan och av elever som har tillgång till elevassistenter. Trots positiva samband gällande elevers arbete med uppgifter så uppmärksammar även Němec et al. (2015) att det är olämpligt att överlåta till elevassistenter att skapa undervisningsmaterial. Användande av elevassistenter som lärare för elever i behov av särskilt stöd kritiserar eftersom elevassistenter inte ska ersätta lärare som primär undervisare:

The creating of educational materials without instructions and supervision by a teacher that was reported in the presented study could be an example of the inappropriate utilisation of teaching assistants in classrooms (Němec et al., 2015, s. 470).

Det har uppmärksammas att elevassistenter inte bör vara de primära undervisarna för elever i behov av särskilt stöd i flera artiklar, inte minst i DISS-projektet i Storbritannien (Webster, 2015). I DISS-projektet har forskarna visat att elever som har tillgång till mycket stöd av en elevassistent lär sig mindre än andra elever. Anledningen till att eleverna lär sig mindre är den pedagogiska rollen som undervisare som elevassistenter har för de elever som behöver mest stöd. Att ha tillgång till en elevassistent påverkar också lärarens ambition att ha en pedagogisk roll för elever i behov av särskilt stöd. Nurmi et al. (2013) visar att lärare som har tillgång till elevassistenter i klassrummet i mindre utsträckning anpassar sin undervisning till elever som har specifika behov än om det inte finns elevassistenter att tillgå. Detta resultat visar på att elevassistenter får en roll som primär undervisare och får göra pedagogiskt beslutsfattande.

Our results showed that the fewer teaching assistants there were in the classroom, the more teachers adapted their instruction according to particular students' literacy skills. This finding suggests that when teachers do not have assistants in the classroom, they are obliged to focus particularly on students who are performing poorly whereas when they have assistants, they can more easily direct their instruction at the majority of students (Nurmi et al., 2013, s. 78).

Genom studier av klassrumsinteraktion och klassrumsobservationer har Webster och Blatchford (2013) beskrivit hur det kan komma sig att elever med riktat stöd inte får bättre resultat. Ett talande resultat som Webster och Blatchford (2013) för fram är att elevassistenter mer sannolikt kommer att påverka den tid som en elev lägger på en uppgift, i eller utanför klassrummet. Problemet som det presenteras av Webster och Blatchford (2013) är att fokus ligger på att bli klar med uppgiften, och att elevassistenter påverkar lärandet genom att i större utsträckning förse eleverna med svar för att eleverna ska bli klara med uppgifterna.

If pupil-to-adult interactions are a sign of a more active form of engagement in interactions, then our finding that pupils with Statements [Statements är i detta fall ett utlåtande om behov av stöd/författarnas anmärkning] have a more active role with TAs than they do with teachers suggests that compared with control pupils, those with Statements have a slightly less passive experience of school overall. Despite this, it has been found that the quality of TAs' pedagogical practice is questionable. Compared with teachers, TAs are more likely to supply answers, give inaccurate or misleading explanations, and prioritise task completion over learning and understanding (Webster & Blatchford, 2013, s. 475-476).

Att elevassistenter är primära undervisare utan utbildning innebär att de ibland ger fel svar, eller felaktiga förklaringar. I Storbritannien har stora grupper med elevassistenter anställts, och vissa av dessa har genom utbildning fått titeln *higher level teaching assistants* (Williams & O'Connor, 2012). Dessa elevassistenter med mer utbildning har fler lärarliska uppdrag, som till exempel att ha förelktioner till den vanliga lektionen, och deras pedagogiska kompetens värderas högt av elever och föräldrar vad det gäller att ge instruktioner. Föräldrarna i studien av Williams och O'Connor (2012) ställer sig dock frågande till dessa mer kvalificerade elevassistenter ämnesmässiga kunskap. Föräldrar uppfattar det som att det är en kvalificerad lärares uppdrag att vara ämnesexperter.

To be effective when working with whole classes the HLTA requires sufficient knowledge of curricula and pedagogy. Both the personal attributes and approach (to communication) adopted by HLTAs were considered important by parents and pupils. This pedagogical knowledge was considered essential for providing a supportive environment in which children could learn and develop. However, parents showed some concern with subject knowledge in relation to literacy and mathematics, i.e. could HLTAs acquire subject knowledge without having Qualified Teacher Status (QTS)? (Williams & O'Connor, 2012, s. 141).

Den samlade forskningen inom detta tema visar framför allt två aspekter av elevassistenter som undervisare: (1) Elevassistenter är i hög grad pedagogiska beslutsfattare. Ifall det inte finns en elevassistent att tillgå blir anpassningen av undervisningen i större utsträckning lärarens uppgift. I det pedagogiska uppdraget ingår att eleverna ska få instruktioner och ämnesmässig hjälp av elevassistenterna. (2) Den samlade forskningen problematiserar elevassistenter som pedagogisk beslutsfattare och förklarar elevernas sämre resultat med interaktionen mellan elevassistent och elev (Webster, 2015). Den samlade bilden i forskningen är att det är läraren som bör ha både kompetens och ansvar för elevernas lärande.

Elevassistenter som experter på elever i behov av särskilt stöd

Enligt en del studier fungerar elevassistenter som experter på elever i behov av särskilt stöd, men utan att ha utbildning för det. Tidigare studier pekar på elevassistenter som den yrkesgrupp som möjliggör inkludering, på grund av sin expertis kring elever i behov av särskilt stöd (Demie & Lewis, 2010). Dock visar Lindqvist et al. (2011) att svenska elevassistenter har en ganska negativ syn på inkludering. Detta tema innefattar också tendenser att elevassistenterna som experter på elever i behov av särskilt stöd då också är lämpade att ta pedagogiska beslut vad det gäller eleverna. En grupp elever som Brown och McIntosh (2012) inkluderade i sin studie är elever med autismspektrumtillstånd (AST):

Furthermore, in this study, the majority of SEAs received previous ASD training. Consequently, their familiarity with ASD may have increased their understanding that students may use behaviour to communicate needs (Brown & McIntosh, 2012, s. 86).

Brown och McIntosh (2012) menar att elevassistenterna i deras studie tidigare har fått utbildning kring den specifika gruppen elever som leder till en expertroll. Denna expertroll innefattar då kunskap om hur beteende och kommunikation av behov är sammankopplade. Trots att detta påverkade hur elevassistenterna uppfattade sin kompetens, visade deras studie att om utbildning ges till lärare om den specifika gruppen så påverkar inte det bemötandet av elever med AST. En anledning till att lärare inte anpassar undervisningen är att det finns tillgång till en elevassistent. Om elevassistenten anses vara experten på elever i behov av särskilt stöd minskar det möjligheten för läraren att lära sig att anpassa och tillgängliggöra undervisningen för alla. Med andra ord, *frånvaro* av elevassistent gör möjligen att lärare blir bättre på att möta elever i behov av särskilt stöd. Emam och Farrell (2009) menar att det kan tyda på att elevassistenter blir som en skyddande sköld för att hantera relationer mellan lärare och elever, vilket också kopplas till interaktion med andra elever.

Observation data showed that TAs tended to position themselves in close proximity to the pupil in class, thereby minimising opportunities for teachers to communicate with the pupils. If the pupil wanted to communicate with the teacher, he would do so through the mediation of the TA. This indicates that the TA can act as a protective shell (Emam & Farrell, 2009, p. 416).

Det är inte bara bemötande som blir elevassistentens expertområde, utan på grundval av dessa antaganden så läggs ansvaret för undervisningen på elevassistenter:

TAs were seen as capable of making teachers' teaching, interactions and tasks accessible for pupils with statements, and this seemed to legitimise teachers' decisions to devolve responsibility for the education of these pupils to TAs (Webster & Blatchford, 2014, s. 475-476).

Elevassistenter som experter på elever i behov av särskilt stöd kan alltså sägas verka för att elevassistenter får en mer undervisande roll, något den samlade forskningen som här redovisas varnar för. Det mest framträdande skälet till att elevassistenten inte ska vara undervisare är dock att detta minimerar och begränsar kontakten mellan lärare och elever i behov av särskilt stöd. Lindqvist et al. (2011) visar dock i en svensk kontext att den vanligaste uppfattningen om elevassistentens roll är att hen ska utföra den undervisning som läraren beslutar om och ger instruktioner för.

Elevassistenter som stödfunktion till lärare

En mer förtjänstfull roll, som denna genomgång visar, är att elevassistenter i stor utsträckning ses som en stödfunktion till lärare. Detta är bland annat tydligt genom att lärare tar ansvar för att också förbereda elevassistenter för till exempel innehållet i en lektion och vilka förväntningar som läraren har på elevassistentens deltagande på en lektion. En effekt som diskuteras frekvent i artiklarna är att elevassistenter medverkar till att ordningen i klassrummet blir bättre. I denna stödfunktion till läraren hjälper elevassistenten läraren att engagera eleverna.

What the current results show is that support staff have a positive effect in terms of increased individualisation of attention, pupils' active role in interaction with adults, easier classroom control, and increased classroom engagement (Blatchford, Bassett, Brown & Webster, 2009, s. 682).

Det beskrivs också som en positiv erfarenhet att ha tillgång till elevassistenter som tillhör samma minoritetsgrupp som eleverna de antas hjälpa. På så sätt

kan det öka lärarens förståelse för en specifik grupp och missförstånd kan undvikas. Detta baseras på hur lärare beskriver en situation där elevernas kulturella uttryck bekräftas av elevassistenten och då leder till större förståelse.

Schools benefited from having teaching assistants who themselves belonged to the Roma ethnic group as they helped to remove culturally based barriers and misunderstandings (Němec et al., 2015, s. 468).

Elevassistenter som används som stöd till lärare blir en förlängning av lärarens kompetens. Istället för att i sin kommunikation skapa ohållbara beroendeställningar behöver då elevassistenter och läraren komplettera varandra, och lärarens kompetens måste då värderas högre än elevassistentens, vilket paradoxalt nog skiljer sig markant från elevassistenters roll som experter.

Best practice will clearly be associated with the teacher and TA working as partners in the classroom: they could plan together by sharing how their roles will vary according to the dimensions of instruction in relation to different lesson objectives and goals for individual learners (Radford, Bosanquet, Blatchford & Webster, 2015, s. 9).

När elevens självständighet inte är ett mål för elevassistenternas arbete finns det överhängande risk att elever i behov av särskilt stöd inte kommunicerar med sina lärare:

Consequently, pupils with SEN – particularly those with the highest level of need – experience less interaction with a qualified teaching professional than pupils without SEN (Webster, 2015, s. 1005)

För att problematisera detta tema så kan noteras att det bland elevassistenter och lärare finns en uppfattning om att elevassistenter inte enbart ska hjälpa elever på begäran av en lärare. Elevassistenter bör alltså vara självgående, men ändå underordna sig lärares beslutsfattande.

All groups disagreed that the TAs should assist the students only when directed by a teacher (Gibson, Paatsch & Toe, 2015, s. 17).

Som stöd till lärare bör alltså elevassistenter inte enbart agera på lärarens instruktion, utan ta egna initiativ för att stödja läraren i klassrummet.

Elevassistenter som upprätthållare av en enskild elevs uppmärksamhet

De granskade artiklarna visar också en annan roll som elevassistenter har: upprätthålla uppmärksamhet på uppgifter eller lärandeaktiviteter hos elever i behov av särskilt stöd. Bennett, Ng-Knight och Hayes (2017) visar att elevassistenter har en mer kontrollerad stil jämfört med lärare i riktandet av uppmärksamhet på uppgiften. Lärares interaktion med eleverna uppmuntrar eleverna att mer självständigt upprätthålla fokus på skoluppgifter.

The findings from the present study support an alternative distinction: compared to TAs, teachers adopt a more autonomy-supportive as opposed to controlling interactional style (Bennett, Ng-Knight & Hayes, 2017, s. 658).

En aspekt av elevassistenters arbete är att elever med tillgång till elevassistent gör fler uppgifter. Elevassistenter ses här som viktiga i arbetet med elever, bland annat av Radford et al. (2015), givet att de intar en annan typ av pedagogisk interaktion med eleverna. Elever med Downs syndrom som är i reguljära klassrum beskrivs som att ha tillgång till "hjälp-jag" vad det gäller att uppmärksamma interaktion, eller styra deras uppmärksamhet till jämnåriga elever (Dolva, Gustavsson, Borell & Hemmingsson, 2011). Det ställer då frågor kring elevers självständighet och integritet i relation till elevassistenter (Egilson & Traustadottir, 2009). Att styra uppmärksamhet problematiseras dock av att den interaktion som används för att öka uppmärksamheten inte gynnar lärande. Genom att ha en annan typ av interaktionsstrategi som bygger på utvecklande frågor kan elevassistenter möjligen bättre påverka elevers lärande.

Secondly, the support role is especially important because it includes features associated with how to keep children on task, motivated and with reduced frustration. As most tasks involve language (e.g. explanations, instructions and questions), the student's attention needs to be gained and sustained and good listening practised (Radford et al., 2015, s. 8).

Även vårdnadshavare och elever är involverade i att definiera rollen som elevassistent. Wren (2017) har intervjuat elever och elevassistenter om deras syn på rollen och funnit en intressant distinktion:

The TAs interviewed spoke most frequently about behavioural support, keeping pupils on task in the classroom and avoiding disruption to the other pupils in class. This form of support was not mentioned by pupils at any point. In contrast, pupil statements suggested they felt their TAs

primarily offered academic support, helping with reading and writing tasks (Wren, 2017, s. 16).

Elevassistenter identifierar alltså att det är deras uppgift att förmå eleverna att arbeta med olika skoluppgifter, och att skydda de elever som är i behov av särskilt stöd från störningar som påverkar elevernas uppmärksamhet och koncentration. Eleverna uttryckte däremot i studien av Wren (2017) att elevassistenterna snarare hade rollen som undervisare. Både elevassistenter, forskare och lärare identifierar dock att det är viktigt att elever behåller fokus på uppgiften. Radford et al. (2015) pekar på hur detta kan gå till på ett sätt som möjligen kan leda till utvecklat lärande. De visar att interaktion behöver utgå från en pedagogisk tanke. Det innebär att utveckla stöd genom interaktion som kan påverka ökad förståelse, samtidigt som elevernas uppmärksamhet kan upprätthållas. Detta förutsätter dock att elevassistenter genomgår utbildning som kan påverka deras möjligheter att stötta elevers lärande, och inte enbart fokusera på att bli klar med den aktuella uppgiften som eleven arbetar med.

DISKUSSION

Forskningen visar på riskfaktorer med att använda sig av en icke-utbildad yrkesgrupp i skolans arbete med elever i behov av särskilt stöd. Det är inte alltid givet i studierna att intentionen är att elevassistenterna är tänkta för en roll för en enskild elev. I realiteten blir det dock ofta så. Resultaten av vår tematiska analys tyder på en ”förskjutning” i ett relationellt perspektiv mellan intention och praktik, och att elevassistenter i en fri roll till och med skulle kunna utgöra ett hinder för elevers lärande och utveckling i skolan. De sociala relationerna mellan elever i behov av särskilt stöd, lärare och andra elever riskerar att minska som en konsekvens av elevassistenters arbete. I linje med ett relationellt perspektiv borde relationerna istället stärkas för att leda till ökat lärande (Nilholm, 2007).

För att det ska finnas en möjlig nytta med elevassistenter identifierar den granskade forskningen också vissa framgångsfaktorer. Framgångsfaktorerna som studierna visar på inkluderar resultat som ger positiva konsekvenser på gruppnivå i klassrummet, främst inom temat om hur elevassistenter fyller en *stödfunktion* till lärare. I skattningar från elever och lärare verkar det som om elevassistenter skapar bättre ordning i klassrummet (Webster & Blatchford, 2013), och det talar för en positiv arbetsmiljöutveckling för lärare (Němec et al., 2015). Studier kopplar dock inte samman detta med att det skulle ge bättre resultat för eleverna i deras lärande. Frågan är också om elevassistenter påverkar arbetsmiljö och ordning i klassrummet genom att ta med vissa elever ut ur klassrummet: är det då verkligen en effekt av elevassistentens arbete som

leder till förbättrad arbetsmiljö, eller är det själva särskiljandet som ger denna uppfattade förbättring?

Andra intressanta möjliga framgångsfaktorer kopplade till elevassistenter arbete är att de verkar ha ett samband med i vilken utsträckning en elev riktar sin uppmärksamhet på en given uppgift, som beskrivs i temat elevassistenten som *upprätthållare* av uppmärksamhet. Som konstaterat i vår översikt är att bibehålla elevens koncentration ett uppdrag som elevassistenter uppfattas ha i arbetet i klassrummet (Webster & Blatchford, 2013; Wren, 2017). Även då elevassistenter riktar elevernas uppmärksamhet på en uppgift kan det problematiseras att *time on task* skulle garantera lärande, om det inte existerar någon typ av tankemässig utmaning i själva uppgiftens genomförande för eleverna (Radford et al., 2015). En annan möjlig framgångsfaktor i arbetet som elevassistent är att det finns en möjlig effekt på hur eleverna bemöts av lärare, tydligast i temat kring hur elevassistenten blir en *expert* i relation till elever i behov av särskilt stöd. Elevassistenter kan nämligen ha en skyddande effekt genom att mildra eller finnas som ett skydd mot en lärare som har svårt att hantera elever i behov av särskilt stöd. Skyddet är viktigt framför allt mot lärare som använder skadliga strategier i interaktionen (cf. Emam & Farrell, 2009). I likhet med specialpedagoger kan elevassistenten uppfattas som ”barnens försvarsadvokat” i relation till lärare (Malmgren Hansen, 2002), men till skillnad från specialpedagoger befinner sig elevassistenter i underläge mot lärare i skolan. Det finns dock inget stöd i den analyserade forskningen att elevassistenter skyddar andra elever, snarare tvärtom, dvs. elevassistenten skyddar en elev i behov av särskilt stöd från både lärare och andra elever.

I relation till möjliga riskfaktorer skapas frågor kring den egentliga nyttan med elevassistenter. Riskfaktorer med elevassistenter ur ett relationellt perspektiv innefattar att elevassistenter påverkar interaktionen mellan lärare och elev, men också hur och om pedagogiska och didaktiska anpassningar genomförs. Detta belyses i temat kring hur elevassistenten blir en *expert*. Att ha tillgång till elevassistent skapar också färre incitament för lärare att utvecklas i relation till elever i behov av särskilt stöd, då ansvar kring elevgruppen förskjuts och elevassistenter intar en expertroll. När elevassistenter får denna roll skapas ett stödberoende (Gibson, Paatsch & Toe, 2015), både mellan lärare och elevassistent och mellan elev och elevassistent. Frågan som den samlade forskningen då ställer sig är om detta beroende inte riskerar att bli för starkt och därmed negativt.

En annan riskfaktor studierna visar på är att elevassistenter i stor utsträckning blir *undervisare*, något som de inte är utbildade för. Av det följer att elevassistenter i egenskap av experter på elever i behov av särskilt stöd, också får fungera som pedagogiska beslutfattare kring elever. Den starkaste angivna kopplingen mellan att elevassistenter har en fri roll till deras negativa påverkan hänförs till elevassistenters pedagogiska roll (Webster, 2015). Det innebär att elevassistenter inte bör ha denna roll, och rollen som sådan

behöver definieras för att inkludera ett pedagogiskt program eller manual som skapar lärarande och utveckling (Farrell et al., 2010). En skola som överlåter den mest utmanande gruppen elever på en yrkesgrupp med utbildade arbetstagare behöver fundera på vad det sänder för signaler om vem som har kompetens att arbeta med elever som är i svårigheter (jämför Williams & O'Connor, 2012).

Vi ställer oss således kritiska till att Skolverket listar tillgång till elevassistent som exempel på särskilt stöd (Skolverket, 2014), givet de stora risker med detta som internationell forskning pekar på. I flera av artiklarna som ingår i denna översikt varnar forskarna för att skapa en skola som i stor utsträckning fördelar ansvar till den yrkesgrupp som kanske har sämst förutsättningar att hantera pedagogiska och sociala utmaningar. Det finns fortsatta behov av att studera gruppen elevassistenters arbete, inte minst i svenska skolor, då den samlade forskningen kring en fri roll som elevassistent varnar för att ställa allt för stor tilltro till denna ökande yrkesgrupp i skolan.

STUDIENS BEGRÄNSNINGAR

I denna forskningsgenomgång ingår ett relativt begränsat urval av studier, då vi inte har funnit mer publicerade artiklar enligt våra kriterier. Det visar på det behov som finns kring vidare forskning om ämnet, och inte minst i en svensk kontext. Det låga antalet, och den relativa spridningen på fokus i studierna gör att denna forskningsgenomgångs generaliserbarhet ska bedömas i enlighet med kvalitetskriterier för kvalitativa studier (Larsson, 2009). Ett sätt att göra det är genom att bedöma kontextvariationen och ifall det på det sätt finns likheter och skillnader med andra kontexter (Larsson, 2009), studiernas spridning inom olika fält, och olika länder behöver då bedömas i relation till svenska förhållanden. Vad finns det för skillnader och likheter mellan dessa skolsystem? Vi har gjort en tolkning av den presenterade forskningen och vår ambition är inte att skapa en fullständig bild av hur det är att arbeta som elevassistent. Denna genomgång bygger på tolkningar och är beroende av vår intersubjektiva prövning och genom skapande av teman.

ANVÄNDBARHET FÖR SKOLVERKSAMHET

Denna översikt kring nyttan med elevassistenter har direkta implikationer för skolverksamhet när elevassistenter ska anställas. Översiktens resultat kan vara användbara i formulandet av arbetsuppgifter för en elevassistent. För det första: med hjälp av vilken manual eller vilket program kan elevassistenten stötta elevernas lärande? Det verkar vara eftersträvansvärt att elevassistenter inte blir pedagogiska beslutsfattare, och detta kan det vara bra att tydliggöra för den lärare som undervisar gruppen. Detta innebär också att

elevassistenters interaktion med lärare och elever med fördel kan diskuteras i direkt anslutning till olika arbetsuppgifter. Lärare bör instruera elevassistenter om vad det är för frågor som kan utveckla resonemang, som verkar för att utveckla tankar och stimulerar att kunskaper används av elever. Dessa typer av pedagogiska grundantaganden kan vara viktigt att inte ta för givna, i enlighet med granskade studier. Skolverksamhet bör också klargöra arbetsuppgifter för en elevassistent, samt hur elevassistenter ska samverka med lärare, för att förberedas för lektioner, och vara en del av planeringen. På så sätt behöver inte elevassistenter fatta pedagogiska beslut i klassrummet utan att innan varken ha fått tillgång till innehåll eller informerats om förväntad roll under lektionen. Studierna pekar tydligt på att försöka minska elevassistenters pedagogiska beslutsfattande i skolan.

FORTSATT FORSKNING

Elevassistenter och deras primära arbetsuppgifter i svensk skola, likväl hur elevassistenter kan arbeta för att få en viss effekt vore intressant att undersöka i en svensk kontext. Vi vet att gruppen elevassistenter som arbetstagare ökar, men i svenska skolor saknas beskrivningar av vad denna arbetsgrupp har för uppgifter. Vi skulle också gärna se att forskning testade användandet av elevassistent som resurs i relation till elevers lärande i kvasi-experiment, där effekten av att ha en elevassistent kunde utvärderas, men också undersökte vilka uppgifter som ingår i rollen. Det vore också intressant att undersöka vilka pedagogiska överväganden och kontext i övrigt som ligger bakom att en skolans ledning beslutar att anställa en elevassistent. Det är också viktigt med vidare forskning om hur undervisningen påverkas av elevassistenter i svenska klassrum.

NOTER

¹ Henrik Lindqvist är första författare på artikeln och har tagit ett huvudansvar för författande av texten. Alla författare har bidragit i analysarbete, i utvecklande av teman och i diskussionspunkter, och i utveckling av den skrivna texten. Rickard Östergren har tagit huvudansvar för databassökningar, artiklar har fördelats mellan alla författare för screening, närmare läsning och kodarbete. Vi bedömer att alla författare deltagit på ett sådant sätt som stämmer överens med Vancouverreglerna.

² Genomgående används förkortningen EA för elevassistent i tabellen.

REFERENSER

- Attention (2011). *Allt är en kamp - en undersökning om skolsituationen för elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar*. Riksförbundet Attention, <http://attention.se/wp-content/uploads/2014/03/pdf-undersokning-rapport-skolenkat-allt-ar-en-kamp-2011.pdf>, hämtad 2017-11-16.
- Bennett, Marcus, Ng-Knight, Terry, & Hayes, Ben (2017). Autonomy-supportive teaching and its antecedents: differences between teachers and teaching assistants and the predictive role of perceived competence. *European Journal of Psychology of Education*, 32, 643-667. <https://doi.org/10.1007/s10212-016-0321-x>.
- Blatchford, Peter, Bassett, Paul, Brown, Penelope, & Webster, Rob (2009). The effect of support staff on pupil engagement and individual attention. *British Educational Research Journal*, 35, 661-686. <https://doi.org/10.1080/01411920902878917>.
- Braun, Virginia, & Clarke, Victoria (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>.
- Brown, Jacqueline A., & McIntosh, Kent (2012). Training, inclusion, and behaviour: Effect on student-teacher and student-SEA relationships for students with autism spectrum disorders. *Exceptionality Education International*, 22, 77-88.
- Clarke, Emma, & Visser, John (2016). Teaching Assistants managing behaviour – who knows how they do it? A review of literature. *Support for Learning*, 31, 266–280. <http://doi.org/10.1111/1467-9604.12137>
- Cajkler, Wasył, & Tennant, Geoffrey Daniel (2009). Teaching assistants and pupils' academic and social engagement in mainstream schools: insights from systematic literature reviews. *International Journal of Emotional Education*, 1, 71–90.
- Demie, Feyisa, & Lewis, Kirstin (2010). Raising the achievement of Portuguese pupils in British schools: a case study of good practice. *Educational Studies*, 36, 95-109. <https://doi.org/10.1080/03055690903162408>.
- Dolva, Anne-Stine, Gustavsson, Anders, Borell, Lena, & Hemmingsson, Helena (2011). Facilitating peer interaction-support to children with Down syndrome in mainstream schools. *European Journal of Special Needs Education*, 26, 201-213. <https://doi.org/10.1080/08856257.2011.563607>.
- Egilson, Snaefridur Thora, & Traustadottir, Rannveig (2009). Assistance to pupils with physical disabilities in regular schools: promoting inclusion or creating dependency?. *European Journal of Special Needs Education*, 24, 21-36. <https://doi.org/10.1080/08856250802596766>.
- Emam, Mahmoud M., & Farrell, Peter (2009). Tensions experienced by teachers and their views of support for pupils with autism spectrum disorders in mainstream schools. *European Journal of Special Needs Education*, 24, 407-422. <https://doi.org/10.1080/08856250903223070>.

- Farrell, Peter, Alborz, Alison, Howes, Andy, & Pearson, Diana (2010). The impact of teaching assistants on improving pupils' academic achievement in mainstream schools: A review of the literature. *Educational Review*, 62, 435-448.
<http://doi.org/10.1080/00131911.2010.486476>.
- Gadler, Ulla (2011). *En skola för alla – gäller det alla?* (Doktorsavhandling, Linnéuniversitetet institutionen för pedagogik, psykologi och idrottsvetenskap). Växjö: Linnaeus university press.
- Gibson, Diane, Paatsch, Louise, & Toe, Dianne (2015). An analysis of the role of teachers' aides in a state secondary school: Perceptions of teaching staff and teachers' aides. *Australasian Journal of Special Education*, 40, 1-20.
<https://doi.org/10.1017/jse.2015.11>.
- Gough, David, Oliver, Sandy, & Thomas, James (2013). Learning from research: Systematic reviews for informing policy decisions: A quick guide. London: Nesta.
- Larsson, Staffan (2009). A pluralist view of generalization in qualitative research. *International Journal of Research & Method in Education*, 32, 25-38.
<http://doi.org/10.1080/17437270902759931>.
- Lindqvist, Gunilla, Nilholm, Claes, Almqvist, Lena, & Wetso, Gun-Marie (2011). Different agendas? The views of different occupational groups on special needs education. *European Journal of Special Needs Education*, 26, 143-157.
<https://doi.org/10.1080/08856257.2011.563604>.
- Malmgren Hansen, Audrey. (2002). *Specialpedagoger - nybyggare i skolan*. Stockholm: HLS förlag.
- Němec, Zbyněk, Šimáčková-Laurenčíková, Klára, Hájková, Vanda, & Strnadová, Iva (2015). 'When I need to do something else with the other children, then I can rely on her': teaching assistants working with socially disadvantaged students. *European Journal of Special Needs Education*, 30, 459-473.
<https://doi.org/10.1080/08856257.2015.1035904>.
- Nilholm, Claes (2007). *Perspektiv på specialpedagogik*. Lund: Studentlitteratur.
- Nurmi, Jari-Erik, Kiuru, Noona, Lerkkanen, Marja-Kristiina, Niemi, Pekka, Poikkeus, Anna-Maija, Ahonen, Timo, Leskinen, Esko, & Lyyra, Anna-Liisa (2013). Teachers adapt their instruction in reading according to individual children's literacy skills. *Learning and Individual Differences*, 23, 72-79.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.lindif.2012.07.012>.
- Radford, Julie, Bosanquet, Paula, Webster, Rob, & Blatchford, Peter (2015). Scaffolding learning for independence: Clarifying teacher and teaching assistant roles for children with special educational needs. *Learning and Instruction*, 36, 1-10.
<https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2014.10.005>.
- SKR (2019). *Antal sysselsatta efter verksamhet och personalgrupp*.
<https://skr.se/ekonomijuridikstatistik/statistik/personalstatistik/personalensiffror/tabellerkommunalpersonal2018.27836.html>.
- Skollagen (SFS 2010:800). Stockholm: Utbildningsdepartementet.

- Skolverket (2007) *Skolverkets föreskrifter om påbyggnadsutbildning med nationellt inrättad kursplan Elevassistent*. SKOLFS 2007;12. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2011) *Förordning om upphävande av vissa föreskrifter om påbyggnadsutbildning inom kommunal vuxenutbildning*. SKOLFS 2011:68. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2014). *Arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram*. Stockholm: Skolverket.
- Socialstyrelsen (2019). *Behov av nationella kunskapsstöd inom området neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Behovs- och problemanalys avseende god vård*. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2019-6-25.pdf>.
- SOU 2000:19. *Från dubbla spår till Elevhälsa - i en skola som främjar lust att lära, hälsa och utveckling*. Slutbetänkande av Elevvårdsutredningen. Stockholm: Sveriges Riksdag.
- Webster, Rob (2015). The classroom experiences of pupils with special educational needs in mainstream primary schools—1976 to 2012. What do data from systematic observation studies reveal about pupils' educational experiences over time?. *British Educational Research Journal*, 41, 992-1009. <https://doi.org/10.1002/berj.3181>.
- Webster, Rob, & Blatchford, Peter (2013). The educational experiences of pupils with a Statement for special educational needs in mainstream primary schools: results from a systematic observation study. *European Journal of Special Needs Education*, 28, 463-479. <https://doi.org/10.1080/08856257.2013.820459>.
- Webster, Rob, & Blatchford, Peter (2014). Worlds apart? The nature and quality of the educational experiences of pupils with a statement for special educational needs in mainstream primary schools. *British Educational Research Journal*, 41, 324-342. <https://doi.org/10.1002/berj.3144>.
- Williams, Keith Edward, & O'Connor, Marie (2012). The views of children and parents towards higher level teaching assistants who teach whole classes, *Education 3-13*, 40, 129-143. <https://doi.org/10.1080/03004279.2010.489512>.
- Wren, Alison (2017). Understanding the role of the Teaching Assistant: Comparing the views of pupils with SEN and TAs within mainstream primary schools. *Support for Learning*, 32, 4-19. <https://doi.org/10.1111/1467-9604.12151>.